

Közleményei a következők :

Hermaphrodita pillangó (<i>Smerinthus Populi</i>). Rov. Lap. III. köt.		
Adatok Sáros vármegye lepke-faunájához	„	IV. „
A lepkék aberrációiról	„	VI. „
Eperjesi lepke-fajváltozatok	„	VI. „
Variáló lepkék Eperjes vidékéről	„	VII. „
Eltérő lepkék	„	VII. „
Ada'ok a magyar lepke-faunához	„	VII. „
Adalék Magyarország lepke faunájához	„	VII. „
Eperjes környékének nappali lepkéi	„	VII. „
Eperjes környékének zúgó lepkéi	„	VII. „
Eperjes környékének szövő lepkéi	„	VIII. „
Eperjes környékének Noctuidái	„	VIII. „
Eperjes környékének araszoló pilléi	„	VIII. „
A bogáncspille vándorlása	„	XI. „
Lepke-hiány	„	XI. „
A Papilio Podalirius hernyója	„	XIII. „

Ezen közlemények egy része megjelent németül is a fentemlített lapban. Bizonyosságát szolgáltatják ezek annak, hogy Dahlström éles megfigyelő tehetséggel bírt, hogy a birtokába került példányokat alaposan megvizsgálta és hogy a termőhelyeket és dátumokat pontosan feljegyezte. Ennek köszönhető, hogy számos fajnak és fajváltozatnak magyar honosságát ő állapította meg elsőnek. Nevét egyetlenegy lepkealak sem viseli, mert mindig tiltakozott az ellen, hogy valamely alakot az ő nevééről nevezzenek el.

A németországi múzeumokról.

Irta Schmidt Antal.¹⁾

Tanulmányutamnak kettős ezélja volt: egyrészt, hogy a különböző külföldi múzeumok és magánosok nagyobb szabású állattani gyűjteményeit megtekintsem és áttanulmányozzam, más-

¹⁾ Schmidt Antal segédőr jelentése a Németországban tett tanulmányútjáról: Jelentés a M. N. Múzeum 1906. évi állapotáról. Budapest, 1907. 183—190. l.

részt pedig, hogy az egyes szakférfiakkal személyes ismeretségbe lépve, tudományos összeköttetést létesítsek velök.

Örömmel jelentem, hogy mindkét czélt sikerült az adott körülményekhez képest eléggé megközelítenem, a mit csak úgy tudtam elérni, hogy a rendelkezésemre álló időt lelkiismeretesen iparkodtam felhasználni a tanulmányozásra.

Utam először is Prágába vitt, a hol elsőnek a híres Nickerl-féle rovargyűjteményt tekintetem meg. A tudós dr. Nickerl Ottokar a maga házában rendezte be a gyűjteményt, melynek anyagát még atyja kezdte nagy buzgalommal felhalmozni. Már az első pillanatban meglepi az érdeklődőt az állatok kifogástalan jó praeparálása.

A gyűjtemény legértékesebb csoportjának találtam a Mikro-lepidopterákét; érdeklődésemet ez kötötte le legjobban a különböző rovarcsoportok közül, — nagy részüket saját maga nevelte, s nem egy typus emeli e gyűjtemény értékét.

Igen érdekes az exotikus lepkegyűjtemény felállítása is, a mely főleg a Troidesek és Papiliók családját öleli fel. Ezek még abból az időből valók, a mikor, mint legelső külföldi jövevényekért, igen nagy összegeket kértek egy-egy, sokszor nem is kifogástalan példányért. Nagyon megbeesülték természetesen az ilyen ritkaságokat; éppen ezért minden egyes lepkének külön üvegdobozt készítettek, pontosan záró üvegfedéllel. A színtén üvegből készült fenék közepére parafalemez van erősítve a tű számára; így azután a lepke minden oldalról könnyen megsemlélhető, a nélkül, hogy eredeti helyéből ki kellene mozdítani. Az egyes dobozok azután a rendszer szerint nagyobb fiókokban vannak egymás mellé sorozva.

Különös benyomást tesz a mai szemlélőre ez az ósdi skatulyarendszer; mindazonáltal tagadhatatlan e módszer könnyű kezelhetősége, a mennyiben gyarapodás alkalmával az új jövevényeket bárhova lehetett közbesorolni és nem kellett, sokszor csak egy-két példány kedvéért, a gyűjteménynek csaknem összes sorait, fáradságos és veszélyes áttűzködéssel megbolygatni. Még egy nagy előnye van s ez az előadásoknál a szemlélés megkönnyítése, a mikor t. i. a tárgyakat kézbe kell adni; e rendszer mellett minden kár nélkül megtehetjük ezt. Muzeális czélokra azonban szinte teljesen kivihetetlen e módszer alkalmazása, mert egyrészt a sok üvegdoboz igen sokba kerülne, másrészt pedig óriási helyet venne igénybe.

Ugyanúgy volt felállítva Koy Tóbiás (1757—1829), a magyar lepkészet tulajdonképeni megalapítójának a gyűjteménye, azzal a különbséggel, hogy az egyes üvegdobozok csak $1\frac{1}{2}$ cm. magasak és fedelük le van ragasztva. Koy Tóbiás csak magyarországi lepkéket gyűjtött; számos új fajt fedezett fel, de még több a hazai faunára nézve új fajoknak a száma, a melyeket szintén ő talált meg először. Gyűjteményének egy része a M. kir. József-műegyetem birtokában van.

E kis kit rés után visszatérve Nickerl entomologiai kincseihez, nem hagyhatom figyelmen kívül a bogárgyűjteményt sem, a mely egy egész termet foglal el s a fiókoknak könyvtárszerű elrendezésével igen érdekes képet nyújt. A gyűjtemények folyton gyarapodnak, de így mostani állapotukban még nem eléggé segítik elő a tudományos kutatást. Ezért örömmel hallottam magától a nagyműveltségű tulajdonostól, hogy házát múzeumma fogja átalakítani, megmentve ezzel az értékes gyűjteményt az esetleges elkallódástól, s vele mindenesetre a legméltóbb emléket emeli nevének.

A legjobb benyomásokkal hagytam el dr. Nickerl kis múzeumát, hogy tanulmányozásomat a Cseh Nemzeti Múzeumban folytassam. E múzeum hatalmas méreteivel, Prága egyik legelőkelőbb helyén, a Venczel-téren bontakozik ki, nyugodt vonalaival és széles tagozásával mintegy elárulva már külsejével is rendeltetését. De lássuk belülről. Az állattani osztály berendezése teljesen kielégíti várakozásunkat, a rendszer azonban már kevésbbé. Ugyanis szigorúan vett tudományos gyűjteményt nem találtam, mert itt azt az elvet követik, hogy: „Mindent a népek!”

Az összes tárgyak igen ízléses kivitelű, nem túl magas, kívül fekete, belül fehér színű szekrényekben vannak kiállítva, s az anyag elrendezése oly ügyes, hogy a tárgyak egyfolytában való végignézése sem fárasztja ki a látogatót. A múzeum vezetősége lehetőleg arra törekedett, hogy egy-egy állatcsoportnak kis helyen teljes biológiáját adja; különösen az apróbb emlősök ügyes biológiai csoportosítása ragadta meg figyelmemet.

A rovarok osztályában minden fajnál ott van a rövid, népszerű nyomtatott ismertetés és egyúttal jelezve van a rovar hasznos vagy káros volta is. Ott találjuk a legapróbbakat is, mikroszkópi készítmény alakjában, valamint azoknak esinosan megrajzolt, nagyított képét. Valóban ez a leghelyesebb módszer a tudomány népszerűsítésére, mert az egész berendezés azt a

ezélt szolgálja, hogy minden látotról világos, tiszta képet nyerhessen a nem szakműveltségű szemlélő is. A lepkék csoportjánál arra törekedtek, hogy lehetőleg minden család legyen képviselve, sőt a nappali lepkéknek erezetét is tanulmányozhatjuk itt, mert minden családnál és képviselt fajnál oda van téve dr. Schatz E. munkájának¹⁾ az erezetről szóló szövege és rajza.

E nagyon becses múzeumból szerzett tapasztalataimat összefoglalhatom már most abban az általános kijelentésben, hogy mindama múzeumok között, a melyeket a tanulmányutamon alkalmam volt behatóbban megtekinteni: a tárgyak czélszerű kiállítása s hozzáférhetősége szempontjából, — a prágai múzeum az első helyet foglalja el.

Időt szakítottam még arra is, hogy Klapálek F. tanár nagyszerű Neuroptera-gyűjteményét megtekintsem.

Tapasztalatokban gazdagon, s telve a legélénkebb benyomásokkal, hagytam ott Prágát, hogy Drezdában folytassam tanulmányozásaimat.

A drezdai kir. állattani és néprajzi múzeumnak a közönség számára kiállított része nem marad mögötte a prágai múzeumnak, a mennyiben, a czélszerű berendezést illetőleg, szintén mintául szolgálhat, de a tudományos gyűjtemény, jelesen a lepkegyűjtemény, eltekintve a tetszetős külsejű, tűzmentes s nagyon költséges vasszekrényektől, valamint a szintén drága, de nem czélszerű üvegfenekű fiokoktól, — bizony nagyon szerény és ez idő szerint rendezés alatt van.

Annál nagyobb szabású a híres Staudinger-féle lepkegyűjtemény, a mely a Drezdával összeépített Blasewitz-ben van s anyagának bőségével, valamint szigorúan tudományos rendezettségével igen magas színvonalon áll az európai gyűjtemények között.

Vessünk rövid visszapillantást ez óriási gyűjtemény gyermekkorára. Dr. Staudinger O. rovarkereskedő volt, a ki mint szakképzett férfiú, a kereskedő élelmességét a tudós szívósságával egyesítette. Maga is sokat utazott és gyűjtött, azonkívül fizetett gyűjtői a világ minden részéből hordták össze és küldik utódjának még most is a rengeteg sok és többnyire igen becses anyagot. Ily módon csakhamar a legelső rovarkereskedő czéggé

1) Dr. E. Schatz: Die Familien und Gattungen der Tagfalter systematisch und analytisch bearbeitet

lett és az ma is, mit bizonyít, hogy a *Staudinger*-ezég katalógusa a lepkeárakra nézve Európaszerte irányadó. Halála után veje *Bang-Haas* vette át és fejlesztette tovább. Volt alkalmam vele közelebbről megismerkedni s ő a legnagyobb szívéllyességgel mutatta meg azt a képzelhetetlen mennyiségű rovarkészletet, mely házában föl van halmozva.

Az első emeleten csak lepke van. Az eladásra szánt anyagon kivül voltaképen két lepkegyűjtemény foglal itt helyet. Az egyik az eredeti *Staudinger*-féle, számtalan tyussal. Ennél szebb és teljesebb gyűjteményt alig képzelhet el az ember. Nemrég a porosz kormány vette meg a berlini kir. természetrajzi múzeum számára 600,000 márkáért. A másik gyűjtemény jóval kisebb s határozási czélokra szolgál. Szemlélődéseim közben még egy kisebb szekrény vonta magára figyelmemet, a mely telve van csupa ritkaságokkal, a természetben csak egyszer-egyszer előforduló szín- és alakbeli eltérések, torz példányok- és hermaphroditákkal.

A második emeletet a tisztán csak eladásra szánt többi rovar, főleg a tömérdek exotikus bogár tölti be.

Nagyon szívesen emlékezhetem vissza a barátságos, udvarias százszok földjén eltöltött néhány napomra. Úgy a tudományos, mint a társas érintkezésben a legnagyobb előzékenységre találtam, a mi tartalmasabbá, kellemesebbé tette itt tartózkodásomat. Hanem sietnem kellett a barátságos körből a poroszok fővárosába, Berlinbe.

Itt időztem legtöbbit, mert az itteni kir. természetrajzi múzeum egyik örét, *dr. Karsch F.* kiváló entomologust személyesen ismertem. Ő a múlt nyáron meglátogatta a Magyar Nemzeti Múzeumot, s ez alkalommal megígérte, hogy az afrikai lepkék határozásánál felmerült kétségeimet segíti majd eloszlatni. E végből magam után küldtettem a *Katona*, *Bornemisza* és *Torday* gyűjtötte afrikai nappali lepkék közül azokat, melyeket itthon nem sikerült meghatároznom, azután valamennyi afrikai *Noctuát*, ez utóbbiaknak t. i. *Karsch* csaknem egyedüli ismerője.

Délelőttiemet rendesen a múzeumban töltöttem határozással, ámde alig sikerült a sok vesződség és *Karsch* minden segítsége daczára is egy-két fajt tisztázni, a kétséges nappali lepkék közül. De a *Noctuák* legnagyobb részét meghatároztam, s két új fajt is találtam közöttük.

E múzeumban azt az érdekes és különös megfigyelést tettem,

hogy a rendkívül gazdag afrikai anyagból éppen a K a t o n a gyűjtötte lepkék nagy része hiányzott, noha K a t o n a ezeket oly vidéken gyűjtötte, a melyet már sok német kutató bejárt. Ezek, valamint katonatisztek és hivatalnokok dicséretes buzgalommal gyarapítják a különböző kolóniákból a múzeumot, érdekes és értékes gyűjtéseikkel. Talán éppen ez az egyik oka annak, hogy a felgyülemelő óriási anyag a nehézkes és ósdi kezelés (leltározás és elkönyvelés) meg a kevés személyzet miatt nagyjából fel- dolgozatlanul és rendezetlenül várja jövőre bizonytalan sorsát.

A már feldolgozott és rendezett anyag is oly tekintélyes, nagy és gazdag, hogy K a r s c h a könnyebb kezelhetés és hatá- rozás céljából külön afrikai határozó gyűjteményt állított össze, a melyben minden fajból csak 1 pár (♀ és ♂) van. Különösen ki kell emelnem a Saturnidákat, a melyekből nemesak az afrikaiak vannak nagy fajszámmal képviselve, hanem a többi világrészből is annyi van együtt, hogy egész külön gyűjteményt képeznek.

A berlini királyi természetrajzi múzeum szemléltető gyűj- teményeinek elhelyezését és berendezését dr. Horváth Géza osztályigazgató úr behatóan ismertette a M. Nemzeti Múzeum 1901-iki jelentésében, a miért is ettől eltekintek.

Szabad délutánjaimat rendszeresen a berlini egyetem neuro- biológiai intézetében töltöttem, a hol dr. V o g t O. igazgató (jeles Hymenopterologus) útmutatása és támogatása mellett, apró emlősö- kön, szövettani vizsgálatok módszereit sajátítottam el. Munkásságom némi eredményeként egy kisebb dolgotat készítettem el a fel- dolgozott állatok gerinczagyára vonatkozólag.

E mellett ellátogattam az entomológiai társaságok üléseire, ahol több kiváló specialistával (Thieme [Satyridae], Stichel [Par- nassius], W. Horn, Roeschke, Lichtwardt stb.) ismerkedtem meg Prof. Thieme nagyszerű, a berlini múzeum anyagát jóval felül- muló Satyrus-gyűjteményét volt alkalmam megcszemlélni.

Itteni tartózkodásom közben ért dr. D o h r n H., a stettini múzeum igazgatójának szíves meghívása, a melyet szíves-örömmel elfogadtam és siettem a meghívásnak eleget tenni, noha, bevallom, a múzeumtól nem sokat vártam

Amolyan vidékies jellegű, innen-onnan összekapkodott mú- zeumot képzeltem magam elé, de milyen nagy volt meglepetésem, midőn a minden várakozást felülmúló, gazdag rovargyűjtemé- nyeket láttam s a szeretetreméltó igazgatónak a múzeuma múlt- jára és jövőjére vonatkozó tanulságos megjegyzéseit hallottam.

A mi természetszerűen e kis múzeum jövőjének föllendülésére döntő befolyással van: gazdag pénzforrások állanak rendelkezésére. Most még ideiglenesen dr. D o h r n H. házában van elhelyezve. Még atyja kezdte a gyűjtést, s a rohamosan szaporodó és tudományosan feldolgozott gyűjteményeket a városnak ajándékozta házával együtt, megvetve ezzel, és a szakszerű kezeléssel egy oly múzeumnak az alapját, mely. — a fejlődés félreismerhetetlen jeleiből ítélve — véleményem szerint, rövid időn belül Németország egyik legelőkelőbb múzeuma leszen. Nemsokára méltó otthont is fog kapni, remek szép helyen, az Elba partján építendő palotában. Az építkezéshez szükséges néhány millió márka máris együtt van.

Az igazgató vendége lévén, beható részletességgel nézhettem végig a gyűjteményeket, s a karácsonyi ünnepeket úgyszólván a múzeumban töltöttem. Különösen entomologiai téren mutat igazán páratlan fejlődést e múzeum, a mi természetes is, ha meggondoljuk, hogy maga D o h r n, mint kiváló entomologus a világ minden részében megfordult s több éven át élt Sumatra szigetén, a hol nagyterjedelmű dohányültetvényei voltak és roppant mennyiségű anyagot gyűjtetett össze. Így érte el a múzeum azt a színvonalat, a melyen ma áll s már most is versenyezhet bármely más múzeummal a maláji fauna képviselőiben. Igaz ugyan, hogy egy fejlődésképes múzeum mindkét főfeltétele megvan: a tudományos lelkesedés és a pénz, de nagyban hozzájárulnak ehhez D o h r n-nak mind az öt világrészre kiterjedő páratlan összeköttetései, a melyeknek révén mindenünnen csakúgy özönlik be a sok entomologiai kincs, a legtöbb esetben a legolcsóbb bezerzési módon, t. i. ajándékképen.

Igen szép az Orthoptera-gyűjtemény, a mely renddel maga D o h r n foglalkozik különös előszeretettel, de nem marad mögötte a lepkegyűjtemény sem és főleg az egész világ Microlepidopteriáit felölelő gyűjteményről kell emlékeznem, a melyet H e r i n g, E. kiváló microlepidopterologus ajándékozott a múzeumnak. Azonkívül más rovarrendekből is találunk itt olyan csoportokat és családokat nagy fajszámmal képviselve, a melyekből egyebütt alig lehet egy-két példányt látni.

Dr. D o h r n H. irántam tanúsított szívességét még azzal tetézte, hogy több értékes és gyűjteményünkben hiányzó rovar ajándékozott múzeumunknak. Ezek közül kiválóan becses 2 nemrég leírt pillangófaj (a *Papilio Hageni* és *P. Sycorax*), mely kevés

múzeum gyűjteményében fog diszteni, mert Dohrn néhány példányán kívül, a melyeket ő sumatrai benszülöttek segítségével, ellenséges indulatú néptörzsektől lakott magasabb hegyvidékeken gyűjtött, — mások még nem gyűjtötték.

Hazafelé térve, még a bécsi cs. és kir. udvari természetrajzi múzeum gyűjteményeit néztem meg s itt mindjárt első pillanatra sajnálattal tapasztaltam, hogy gróf Teleki Samu afrikai lepkegyűjteménye is ide került.

Fájdalom, e jelenséggel nem csupán természettudományi téren találkozunk: hány értékes könyvtárunk, okiratgyűjteményünk stb. gazdagítja Bécs múzeumait, a melyek pedig szálaikkal a mi kulturánkhoz vannak erősítve.

E múzeum tudományos rovargyűjteményeinek anyaga szintén igen gazdag, különösen szépen van képviselve a lepkék rendjéből a palaeartikus fauna és mindenivé, ahová csak lehetett, még az illető faj hernyóját is odatűzték. A külföldiek közül a nappaliak (Rhopalocerák) már teljesen rendezve vannak, dr. Rebel H. szakértelmét dícsérve.

Befejezve tanulmányutam, azzal az erkölcsi fölemelő tudattal érkeztem haza, hogy ha az általam meglátogatott külföldi múzeumok némelyike, bizonyos tekintetben kedvezőbb viszonyainál fogva, előbbre is van a mienkénél, — mégis versenyképesnek kell itélni a Magyar Nemzeti Múzeumot. S az úton-útfélen hangoztatott „elmaradottságunk a művelt nyugattól” inkább tartalmatlan szállóige immár, a miről minden lelkiismeretes szakkutató meggyőződhetik rövid külföldi tanulmányúton is.

Magyarország pillangói.

Irta A. Aigner Lajos.

XXII.

6. *Erebia Mnestra* Hb.¹⁾

Hübner, Samml. europ. Schmetterl. Fig. 540—543 (1802).

A szárnyak sötétbarnák 2 fehér ponttal vagy apró pupillás szemmel a rozsdaszínű szalagban, mely a felső szárnyon olykor igen széles, az alsó szárnyon ellenben kisebb foltokká oszlott.

¹⁾ Görög női név.